

5. Гладышев А.Г. Развитие местного сообщества: теория, методология, практика: Монография / А.Г. Гладышев. – М.: «Граница», 1999 г. – 384 с.
6. Драго Р. Административная наука / Р. Драго. – М.: Светочь, 1982. – 381 с.
7. Ильин И.А. Почему мы верим в Россию: Сочинения / И.А. Ильин. – М.: 2006. – 364 с.
8. Ильин И.А. Путь к очевидности / И.А. Ильин. – М.: Республика, 1993. – 431 с.
9. Конституция в XXI веке: сравнительно-правовое исследование: Монография / Отв. ред. В.Е. Чиркин. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. – 655 с.
10. Манько О.С. Конституційно-правові основи форми державного правління в Україні. Автореферат дис. ... к. ю. н. [12.00. 02]. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2012. – 16 с.
11. Недюха М.П. Виборча система України: оптимальний варіант для України? / М.П. Недюха // Виборче законодавство України: стан, шляхи та перспективи вдосконалення / Матеріали засідань науково-практичного семінару з проблем виборчого законодавства України, 2011. – 263 с.
12. Недюха М.П. Соціальна самоорганізація як засіб розвитку місцевого самоврядування в Україні / М.П. Недюха, О.В. Михайлич // Віче. – 2007. – № 14 (спецвипуск). – С. 7-11.
13. Оніщук М.В. Референдна демократія: проблеми конституційної теорії та практики: Монография / М.В. Оніщук. – К.: Видавництво Європейського університету, 2009. – 450 с.
14. Погорілко В.Ф. Місцеве самоврядування / В.Ф. Погорілко, О.В. Батанов // Юридична енциклопедія. Т. 3. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2001. – С. 731-732.
15. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник / за заг. ред. В.Л. Федоренка. – 2-ге вид., перер. і допов. / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: Алерта: КНТ: Центр учбової літератури, 2010. – 432 с.
16. Політологічний словник: Навч. посібник / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. – К.: МАУП, 2005. – 792 с.
17. Халипов В.В. Энциклопедия власти / В.В. Халипов. – М.: Академический проект; Культура, 2005. – 1056 с.
18. Харченко Л.В. Виборча система Республіки Польща: досвід для України / Л.В. Харченко // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 3(4). – К.: НІСД, 2007. – С. 35-40.
19. Шаповал В.Н. Сравнительное конституционное право / В.Н. Шаповал. – К.: ИД «Княгиня Ольга», 2007. – 416 с.
20. Ярош Б.О. Загальна теорія політики: Навч. посібник / Б.О. Ярош. – Луцьк: РВВ «Венса» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2005. – 240 с.

** Мірошниченко Юрій Романович – кандидат політичних наук, доцент кафедри конституційного, муніципального та міжнародного права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, народний депутат України.*

УДК 342(477)

Іван Мищак *

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ РЕЛІГІЙНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

У статті висвітлено процес формування нормативно-правової бази й охарактеризовано особливості законодавчого забезпечення відновлення майнових прав релігійних громад в Україні.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, закон, майнові права, релігійні громади.

Мищак І. Н. Нормативно-правовое регулирование восстановления имущественных прав религиозных общин в Украине.

В статье освещен процесс формирования нормативно-правовой базы и охарактеризованы особенности законодательного обеспечения восстановления имущественных прав религиозных общин в Украине.

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, закон, имущественные права, религиозные общины.

Myshchak I. M. Legal Regulation of Religious Communities Property Rights in Ukraine Renovation.

The article analyses the formation of the legal regulation of religious communities property rights in Ukraine and highlights legal regulation of its renovation.

Keywords: legal provisions, the law, property rights, religious community, renovation.

Здобуття Україною незалежності, розбудова її як правової та соціальної держави, орієнтація на демократичні цінності, плюралізм думок, зростання ролі громадських організацій призвели до значних

суспільних зрушень. На відміну від СРСР, який цілковито контролював усі сфери людського життя і законодавчо визначав пріоритети суспільного розвитку, чинне українське законодавство створює широкі можливості для реалізації громадянами своїх прав і свобод, у тому числі свободи совісті і віросповідання. Проте багатолітні гоніння на церкву за роки радянської влади, пропаганда атеїзму на державному рівні, націоналізація майна релігійних громад хоча і не змогли відчутно підірвати авторитет церкви як суспільної інституції, але завдали помітного удару по її колись могутньому економічному становищу. Як наслідок, релігійні громади на межі 80 – 90-х років минулого століття у переважній більшості не лише не мали культових споруд, а й завдяки встановленню для релігійних громад підвищених тарифів на водо- і теплопостачання, забезпечення електроенергією тощо фактично зазнавали дискримінації з боку держави та перебували на межі виживання.

Проблема державно-церковних відносин в Україні та за кордоном упродовж останніх двадцяти років активно досліджується істориками, філософами, релігієзнавцями, юристами та представниками інших наук. Окремі питання правового регулювання цих відносин були розглянуті в працях як зарубіжних (Ф. М. Брільо, Ч. Мірабелі, Ф. Онида [1], М. Томпсон [2] та ін.), так і українських вчених (В. В. Бедь [3], О. М. Биков [4], В. М. Сорокун [5] та ін.). Однак процес формування нормативної бази й особливості законодавчого забезпечення відновлення майнових прав релігійних громад в Україні на сьогодні висвітлені лише фрагментарно.

Метою даної статті є аналіз чинного законодавства щодо відновлення майнових прав релігійних громад, повернення у власність і передачу їм у користування та володіння культових споруд і предметів культового призначення.

Одним із першочергових і найболючіших питань, яке постало у відносинах між державою та церквою одразу ж після проголошення незалежності України й розбудови її на демократичних і правових засадах, було питання повернення релігійним громадам власності, націоналізованої в роки радянської влади. (Націоналізація церковного майна розпочалася вже в перші роки радянської влади на підставі норм Декрету Ради Народних Комісарів РРФСР «Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви» від 2 лютого (20 січня) 1918 р. та інших нормативно-правових актів радянського уряду) Проте перші позитивні зрушення сфері відновлення майнових прав релігійних громад відбулися ще напередодні розпаду Радянського Союзу завдяки прийняттю Закону СРСР «Про свободу совісті і релігійні організації» від 1 жовтня 1990 р., який хоча й значною мірою повторював попередні радянські норми, проте продемонстрував відхід від усталеної політики переслідування віруючих громадян та державної фінансової підтримки пропаганди атеїзму.

Такі реалії значною мірою вплинули і на розробників нового Закону Української РСР «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р. [6], прийнятого в період суверенізації України та відносної демократизації суспільства, проте ще до проголошення державної незалежності. Зокрема, згідно зі ст. 17 Закону релігійні організації отримали право використовувати для своїх потреб будівлі і майно, що надаються їм на договірних засадах державними, громадськими організаціями або громадянами. Крім того, згідно з частиною другою цієї ж статті культові будівлі і майно, які є державною власністю, передаються організаціям, на балансі яких вони знаходяться, у безоплатне користування або повертаються у власність релігійних організацій безоплатно за рішеннями обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а в Республіці Крим – Уряду Республіки Крим. Однак така передача чи повернення були можливими лише там, де релігійні споруди або вже використовувалися релігійною громадою або вони не були зайняті. Щодо інших споруд і майна, то на практиці реалізувати норми Закону виявилось досить складно. По-перше, культові споруди, як правило, були зайняті іншими установами чи організаціями, тому для їх повернення необхідно було знайти приміщення для цих організацій чи установ. По-друге, досить часто релігійним громадам було складно довести своє правонаступництво на ту чи іншу релігійну споруду або майно. По-третє, нерідко правонаступниками виступали дві чи більше релігійні громади, які не могли дійти згоди між собою.

Разом із тим до Президента України, Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України, місцевих органів влади надійшла величезна кількість звернень від релігійних громад із проханням про передачу майна та вирішення спорів. Тому для подальшого правового вирішення даної проблеми було прийнято Указ Президента України від 04.03.1992 р. № 125 «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна» [7], згідно з яким місцевим органам влади упродовж 1992 – 1993 років доручалося здійснити передачу релігійним громадам у власність чи безоплатне користування культових будівель, що використовуються не за призначенням; організувати інвентаризацію культового майна, що зберігається у фондах державних музеїв і архівів, для вирішення у встановленому порядку питання про можливість його подальшого використання за призначенням; сприяти релігійним організаціям у зведенні культових будівель тощо. Зазначені норми дали певний поштовх у справі повернення релігійним громадам майна та культових споруд, однак наведені вище проблеми й надалі стояли на перешкоді виконанню норм Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» та зазначеного Указу Президента. У зв'язку із цим у 1994 р. було прийнято Розпорядження Президента України «Про повернення релігійним організаціям культового майна» [8], згідно з яким місцевим органам державної виконавчої влади доручалося забезпечити до 1 грудня 1997 року передачу у безоплатне користування або

повернення безоплатно у власність релігійних організацій культових будівель і майна, які перебувають у державній власності та використовуються не за призначенням.

Передача культових споруд у регіонах України відбувалася на підставі рішень місцевих органів влади. Проте, як уже зазначалося, така передача в основному відбувалася лише там, де не було суперечок щодо приналежності споруди між релігійними громадами та іншими організаціями чи установами. Показовим є те, що в радянський період ряд культових споруд передано під архівосховища, а державні архіви провели їх переобладнання для зберігання документів Національного архівного фонду. Враховуючи той факт, що державні архіви не були забезпечені необхідними приміщеннями, вони категорично відмовлялися передавати належні їм культові споруди у власність релігійних громад. Подібна ситуація була типовою для всієї країни та викликала гострі суперечки й протистояння. Тому з метою вирішення цієї проблеми Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням «Про передачу релігійним організаціям культових будівель, в яких розміщуються державні архіви» від 16 червня 1995 р. № 357-р доручив Урядові Автономної Республіки Крим, облвиконкомам, Київському і Севастопольському міськвиконкомам під час передачі релігійним організаціям культових будівель, в яких розміщуються державні архіви, забезпечувати зазначені архіви приміщеннями, придатними для зберігання документів Національного архівного фонду.

Однак зазначене розпорядження так і не було повністю виконане, а, крім того, подібною була ситуація і з передачею багатьох культових споруд, які на той час належали освітнім, культурним та іншим державним установам. З огляду на такий стан справ і відсутність у держави можливостей упродовж короткого періоду забезпечити усі розташовані в культових спорудах державні установи належними приміщеннями, Кабінет Міністрів України 7 травня 1998 р. ухвалив Розпорядження «Щодо забезпечення поетапного повернення релігійним організаціям культових будівель, які не використовуються або використовуються не за призначенням» [9]. Відповідно до цього розпорядження Уряду доручалося до 1 липня 1998 р. провести інвентаризацію культових будівель, які перебували в державній та комунальній власності і не використовувалися або використовувалися не за призначенням, із визначенням термінів та умов повернення їх релігійним організаціям. У свою чергу, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям було доручено забезпечити згідно із законодавством України поетапне повернення релігійним організаціям культових будівель, які не використовуються або використовуються не за призначенням.

На виконання норм Закону «Про свободу совісті та релігійні організації», указів і розпоряджень Президента України було здійснено ряд практичних заходів щодо передачі релігійним громадам культових споруд та майна. Окремі з них відбулися на підставі урядових постанов. Так, наприклад, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 березня 1996 р. № 351 [10] культову будівлю (кірху) по вул. Лютеранській, 22 у м. Києві, в якій на той час перебували фонди Державного музею народної архітектури та побуту України Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, за згодою УТОПК та КМДА було передано в безоплатне користування німецькій євангелічно-лютеранській релігійній громаді м. Києва на умовах охоронного договору.

Укладення такого договору із відповідним органом охорони культурної спадщини згідно зі ст. 23 Закону України «Про охорону культурної спадщини» [11] є необхідною умовою передачі пам'ятки у володіння, користування чи управління іншій особі. При передачі пам'ятки іншій особі істотною умовою договору є забезпечення особою, якій передається пам'ятка, її збереження. Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. № 1768 [12] було затверджено Порядок укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини, яким встановлено режим використання пам'ятки культурної спадщини чи її частини, у тому числі території, на якій вона розташована. Безпосередньо в охоронному договорі зазначаються особливості режиму використання пам'ятки, види і терміни виконання реставраційних, консерваційних, ремонтних робіт, робіт з упорядкування її території, інших пам'яткоохоронних заходів, необхідність яких визначається відповідним органом охорони культурної спадщини.

Водночас існував перелік пам'яток архітектури, які не підлягали передачі у постійне користування релігійним організаціям, затверджений однойменно постановою Ради Міністрів Української РСР 5 квітня 1991 р. [13]. Оскільки релігійні громади неодноразово зверталися до органів влади із проханням передати їм такі споруди у тимчасове користування, Кабінетом Міністрів України у 2002 р. було прийнято Постанову «Про умови передачі культових будівель – визначних пам'яток архітектури релігійним організаціям» [14], згідно з якою культові будівлі – визначні пам'ятки архітектури, які не підлягали передачі у постійне користування релігійним організаціям, могли передаватися їм у користування тільки після вирішення питань, пов'язаних із переміщенням навчальних закладів, архівних установ і закладів культури, що займають ці культові будівлі, до інших приміщень.

Необхідне нормативно-правове забезпечення і проведені у відповідності до нього заходи дали певний результат і сприяли поверненню частини культових споруд релігійним громадам. Проте остаточно вирішити питання повернення релігійної власності у черговий раз не вдалося. Визнанням цього є подальші заходи

влади щодо правового врегулювання питання повернення релігійним громадам майна та виправлення ситуації в цілому. Так, 21 березня 2002 р. Президент України видав Указ «Про невідкладні заходи щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього Союзу РСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій» [15], на виконання якого утворено Міжвідомчу комісію для підготовки пропозицій щодо відновлення прав церков і релігійних організацій, які були порушені внаслідок проведення колишнім Союзом РСР тоталітарної політики стосовно релігії, та опрацювання механізмів подолання негативних наслідків такої політики. Указ передбачав і розроблення плану заходів, спрямованих на відновлення порушених прав церков і релігійних організацій, зокрема на повернення їм колишніх культових будівель, іншого церковного майна, що перебувають у державній власності і використовуються не за призначенням. Новацією Указу стало інформаційне забезпечення і висвітлення в ЗМІ відповідних заходів, а також доручення розробити пропозиції щодо впровадження духовно-моральних цінностей у навчально-виховний процес. Отже, Указ створив правове підґрунтя не лише для подальшого задоволення майнових прав релігійних громад, а й для здійснення широкої освітньої та просвітницької кампанії, спрямованої на зміну суспільної свідомості і подолання радянських стереотипів про шкідливий вплив релігії на маси.

Розроблений на виконання Указу Президента України від 21 березня 2002 р. Перспективний план невідкладних заходів щодо остаточного подолання негативних наслідків політики колишнього Союзу РСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій [16] включав чотири напрями діяльності: 1) організаційну роботу; 2) правове та фінансове забезпечення; 3) сприяння діяльності релігійних організацій; 4) науково-просвітницьку роботу та інформаційне забезпечення. Перший напрям передбачав вивчення питань про долю культових будівель, церковних приміщень та майна, належність яких до колишньої церковної власності підтверджена відповідними архівними документами, та їх узгодження з керівниками релігійних організацій на місцях, визначення термінів повернення цих будівель, приміщень і майна в користування церквам і релігійним організаціям та подання відповідних пропозицій Міжвідомчій комісії. Другий – узагальнення й подання Міжвідомчій комісії інформації про культові об'єкти (у тому числі пам'ятки історії, культури і архітектури) та майно, які повинні бути повернуті церквам і релігійним організаціям, та пропозицій щодо нормативно-правового врегулювання питань їх збереження. Третій – сприяння діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, надання церквам і релігійним інституціям України всебічної допомоги в реалізації їх статутних завдань. Четвертий – здійснення заходів щодо впровадження в навчально-виховний процес нових форм і методів ознайомлення з духовно-моральними цінностями.

Крім того, було видано ряд інших підзаконних актів, які мали спростити й полегшити процедуру передачі майна релігійним громадам. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2003 р. № 1699 [17] затверджено Типовий договір про безоплатне користування релігійною організацією культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю, який, серед іншого, визначив умови передачі і повернення майна, права та обов'язки сторін, їхню відповідальність та порядок розв'язання спорів.

Політика держави щодо подолання негативних наслідків радянського минулого і відновлення майнових прав релігійних громад отримала подальше втілення у створенні Міжвідомчої комісії з підготовки пропозицій щодо відновлення прав церков і релігійних організацій, порушених унаслідок проведення тоталітарної політики у минулі часи (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 148), Комісії при Кабінеті Міністрів України з питань повернення майна релігійним організаціям (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2007 р. № 61) та, врешті, Комісії з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій як постійно діючого консультативно-дорадчого органу (Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2008 р. № 571). Таким чином, влада й надалі намагається забезпечувати дотримання права релігійних громад на повернення їх культових споруд і майна. У відповідному ключі рухається й судова практика нашої держави. Так, оскаржене в судовому порядку Центральним державним історичним архівом України розпорядження Київської міської державної адміністрації про повернення 18 Сувоїв Тори у власність Єврейській релігійній громаді міста Києва 4 лютого 2011 р. Окружним адміністративним судом м. Києва було залишене без задоволення [18]. При цьому Суд мотивував своє рішення не лише ст. 17 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», а й міжнародними зобов'язаннями України, взятими на себе під час вступу до Ради Європи, та практикою Європейського суду з прав людини.

Проте чинне українське законодавство щодо задоволення релігійних потреб громадян й надалі потребує удосконалення, а релігійні громади очікують практичних кроків від влади на шляху реалізації й задоволення власних прав. На це звертають увагу не лише вітчизняні громадські діячі й експерти, а й міжнародні інституції, членами яких є наша держава, взявши на себе при вступі до них відповідні зобов'язання. Так, Парламентська Асамблея Ради Європи здійснює моніторинг дотримання Україною релігійних прав і свобод, відзначаючи у своїх доповідях недоліки чинного національного законодавства та ухвалюючи резолюції щодо необхідності їх усунення. Реакцією на них є, зокрема, коригування політики держави та прийняття відповідних національних нормативно-правових актів. Так, наприклад, беручи до уваги Резолюції ПАРЄ 1466 (2005), 1755 (2010) і Рекомендацію ПАРЄ 1722 (2005) Президент України своїм Указом від 12 січня 2011 р. № 24/2011 [19] затвердив

План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи, яким, серед іншого, передбачено прийняття в новій редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», повернення культових будівель релігійним організаціям та ін.

Отже, на сьогодні в Україні напрацьована значна законодавча база, яка дозволяє забезпечити повернення у власність й передачу у володіння та користування релігійним громадам культових споруд і майна. Її основу було закладено із прийняттям Закону УРСР «Про свободу совісті та релігійні організації», закріплено нормами Конституції України та деталізовано й розширено указами й розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України й рішеннями місцевих органів влади. Власне, передача культових споруд і майна релігійним громадам відбувається на підставі рішень місцевих органів влади, прийнятих у відповідності до чинного законодавства. Разом із тим досі у багатьох випадках залишається невирішеним питання про надання установам і організаціям, які розміщені в культових спорудах, інших приміщеннях, що прискорило б повернення таких споруд релігійним громадам. Водночас на сьогодні склалася практика, коли через спірність питань або бездіяльність місцевих органів влади забезпечення майнових прав релігійних громад відбувається на підставі судових рішень, що цілком відповідає чинному національному законодавству та міжнародним зобов'язанням нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Брельо Ф. М. Религии и юридические системы: введение в сравнительное церковное право / Франческо Маржотта Брельо, Чезаре Мирабелли, Франческо Онида [пер. с итал.]. – М. : Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2008. – 437 с.
2. Томпсон М. Философия религии / М. Томпсон [пер. с англ. Ю. Бушуевой]. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 384 с.
3. Бедь В. В. Конституційно-правові аспекти реалізації права людини на свободу совісті та віровизнання: монографія / Віктор Бедь. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр «УУБА-КаУ», 2010. – 278 с.
4. Биков О. М. Правове регулювання відносин у сфері реалізації права на свободу віросповідання в Україні: конституційно-правовий аспект : монографія / Олександр Биков. – К. : Четверта хвиля, 2011. – 344 с.
5. Сорокун В. М. Міжнародно-правовий захист права на свободу совісті та віросповідання : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Сорокун Віталій Миколайович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – 20 с.
6. Про свободу совісті та релігійні організації Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-ХІІ // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/987-12>
7. Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна : Указ Президента України від 04.03.1992 р. № 125 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/125/92>
8. Про повернення релігійним організаціям культового майна : Розпорядження Президента України 22 червня 1994 р. № 53/94-рп // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/53/94-%D1%80%D0%BF>
9. Щодо забезпечення поетапного повернення релігійним організаціям культових будівель, які не використовуються або використовуються не за призначенням : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 290-р.
10. Про передачу культової будівлі (кірхи) у користування німецькій євангелічно-лютеранській релігійній громаді м. Києва : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 1996 р. № 351 (Із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМ № 784-р від 30.09.1998 р.) // Закони України. Інформаційно-правовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_aa/pg_icnfou.htm
11. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-ІІІ станом на 1 червня 2012 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14/page2>
12. Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. № 1768 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1768-2001-%D0%BF/ed20110612>
13. Про перелік пам'яток архітектури, які не підлягають передачі у постійне користування релігійним організаціям : Постанова Ради Міністрів Української РСР від 5 квітня 1991 р. № 83 // ЗП УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 33.
14. Про умови передачі культових будівель – визначних пам'яток архітектури релігійним організаціям : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2002 р. № 137.
15. Про невідкладні заходи щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього Союзу РСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій :

Указ Президента України від 21 березня 2002 р. № 279/2002 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/279/2002>

16. Про перспективний план невідкладних заходів щодо остаточного подолання негативних наслідків політики колишнього Союзу РСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2002 р. № 564-р // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D1%80>

17. Про затвердження Типового договору про безоплатне користування релігійною організацією культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2003 р. № 1699 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1699-2003-%D0%BF>

18. Судові перспективи повернення споруд і майна культового призначення релігійним організаціям [Електронний ресурс] М. Васін. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=908:1&catid=37:art&Itemid=64

19. Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи : Указ Президента України від 12 січня 2011 р. № 24/2011 (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 505/2011 від 27.04.2011 р.) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24/2011>

** Мищак Іван Миколайович – доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач інформаційно-аналітичного сектору Інституту законодавства Верховної Ради України.*

УДК 342.4

Ольга Пересада *

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СУТНІСНОЇ СТОРОНИ КОНСТИТУЦІЙНИХ РЕФОРМ В СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ

В статті розглядається конституційна трансформація як сутнісна сторона конституційних реформ в сучасних державах. Особлива увага приділяється теоретичним аспектам доктринального характеру, що визначають специфіку конституційної трансформації, в контексті реалізації конституційної реформи.

Ключові слова: конституція, конституційна трансформація, конституційна реформа.

Пересада О. М. О конституционной трансформации как сущностной стороне конституционных реформ в современных государствах.

В статье рассматривается конституционная трансформация как сущностная сторона конституционных реформ в современных государствах. Особое внимание уделяется теоретическим аспектам доктринального характера, определяющим специфику конституционной трансформации, в контексте реализации конституционной реформы.

Ключевые слова: конституция, конституционная трансформация, конституционная реформа.

Peresada O. M. About Constitutional Transformation as the Essential Aspect of Constitutional Reforms in Modern States.

This article discusses the constitutional transformation as an essential aspect of the constitutional reforms in modern states. Particular attention is paid to the theoretical aspects of doctrinal determining of the specificity of the constitutional transformation in the context of constitutional reform.

Keywords: constitution, constitutional transformation, constitutional reform.

Останні два десятиліття стали знаменними для конституціоналізму, значною кількістю нових та оновлених конституцій. Цей факт пояснюється як демократичною трансформацією держав Східної Європи, так і розвитком уявлень про форму та зміст сучасних конституцій. А це являється спонукальним фактором для розробки нових конституційних актів навіть в державах зі позитивними демократичними та державотворчими традиціями. Дана теза підтверджується прийняттям нових конституцій у відносно стабільних демократіях, таких як Фінляндія [1]. Разом з тим не завжди конституційне реформування виглядає як прогрес про що свідчить досвід конституційної реформи в Угорщині, яка викликала надзвичайно велику кількість контрверсійних відгуків [2]. Очевидно, що такого роду тенденції посилюють інтерес до тематики, пов'язаної з конституційним реформуванням. При цьому, достатня емпірична база дозволяє підняти на якісно новий рівень весь теоретико-докринальний базис, пов'язаний з трансформацією сучасних конституцій.